

TRIBUNA

marec 2010

ISSN 0041-2724

tribuna.si

Pekarna Magdalenske mreže, Maribor

Iz takih snovi smo kot sanje.

Samo Bohak: Starejši gospod, ki med urejanjem neskončne količine Marxovih

del na police premakne šahovsko figuro in razglasi mat, najstnik, ki uporno

udriha po kitari ob zvokih punka, profesor, ki predava Kritično teorijo pi-

sani mešanici obiskovalcev, francoski umetnik, ki upodablja prostor okoli

sebe, kot ga vidi sam, Slovak, ki kuha kruh in ga zaradi sumljivega vedenja

legitimira policija, mladi prostovoljci, ki se trudijo pomagati tako ali druga-

če socialno ogroženim skupinam, in fotograf, ki ujame kaotično dogajanje v

objektiv. (Tudi) to je Pekarna.

(V nadaljevanju so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, uredili in popravili člankarji. Če so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, vsebinsko drugačna od tistih, ki so jih objavili v reviji, so objavljena v okviru avtorske pravice avtorja in ne predstavljajo avtorske pravice revije.)

Geneza

»Vpričo dediščine idej in praks civilnodružbenih gibanj v osemdesetih ter bojev za prostore izražanja, se posamezniki in iniciative, naveličane neodzivnosti mestnih oblasti, ki veliko obljublajo, a dosti manj storijo, v letu 1994 odločijo zasesti bivši vojaški objekt. Nastane Pekarna, prostor alternativne družbenosti, ki vključuje kulturne in socialne prakse ter niha med angažiranostjo in samozadostnostjo. Vpričo vztrajnosti postaja Pekarna prepoznavana tudi s strani oblasti, ki se odloči objekte obnoviti ter, kot pravi sama, urediti produkcijske pogoje. Seveda urejanje stvari s strani oblastnikov zmeraj pomeni vpeljavo načel, ki jih živi(mo), tako da se vzpostavi ključno vprašanje: bo Pekarnarkam in Pekarnarjem uspelo preprečiti vpliv umetnostnega neoliberalnega globalnega in njegovega pehanja za trendi, prepoznavnost, spektaklom? Bo pristala na brezzobo alternativno, ki omogoča prodajati potrošniške sloge in identitetne publike? Bo torej uspela vzdržati odprti boj za drugost in drugačnost, kateri ne določajo ekonomski odnosi? Ali pa bo oblast investirala v svojo prihodnost in obglavila neujemljivost Pekarne ter leta 2012 odprla reprezentativen objekt, ki mu bo odvzeta atribut mišljenja, naključnosti in odprtosti? Odgovor kot zmeraj leži v tistih, ki prostore živijo in so za njih pripravljeni veliko zastaviti.«

Idea

Kaj je Pekarna? Kulturni center, skvot, avtonoma cona, prostor produkcije alternative kulture. Vse to in še več. Verjetno je odgovor odvisen od osebe, ki jo boste vprašali. Zgodovinsko gledano se je Pekarna samodefinirala skozi vse omenjene kategorije in kakršnokoli definicijo že sprejemmo je vedno delovna definicija. Pekarna so ideali, s katerimi stoji in pade skupnost ljudi, ki te ideale udejanj v praksi. Na Freudovsko vprašanje, kaj hoče Pekarna, mlada dama odgovarja, da si jemlje pravico biti zmedena. Če si dovolimo karikaturu z matematično formulo, lahko zapišemo: Pekarna = ljudje + ideali + prakse.

Vse omenjene spremenljivke v enačbi se spreminjajo s tokom časa. Skozi zgodovino so včasih umankali ljudje, včasih dejavnosti, osebno pa menim, da je največja nevarnost, da pozabimo na ideale, ki definirajo Pekarno. Najbolj splošno lahko te vrednote opredelimo kot direktno demokracijo, horizontalnost in svobodo. Direktna demokracija se kaže v skupnem odločanju na plenumih, kjer ima vsak uporabnik Pekarne svoj glas, to vrednoto dopolnjuje horizontalnost , ki se pokaže v ureditvi vodstva Pekarne. Svoboda pa je v tem kontekstu

Pekarna so ideali, s katerimi stoji in pade skupnost ljudi, ki te ideale udejanji v praksi. Na Freudovsko vprašanje, kaj hoče Pekarna, mlada dama odgovarja, da si jemlje pravico biti zmedena. Če si dovolimo karikaturu z matematično formulo, lahko zapišemo: Pekarna = ljudje + ideali + prakse.

razumljena kot pozitivna svoboda oz. svoboda, ki omogoča posameznikovo samo-vladanje oz. samoodločanje. Sveti trojici lahko dodamo še pojme kot so samorganizacija oz. samoupravljanje, avtonomnost, kritična drža, upornost in krono vsega, radikalnost.

Prosti radikal(c)i

Radikalnost je pojem, ki je vseprisoten v alternativni sceni. Uporabljamo ga kot krilatico, zahtevamo radikalne spremembe in radikalne ukrepe, radikalizacijo študentov, delavstva, akademije in sploh vseh sfer življenja. Ko kritiziramo vseprisotno apatijo slehernika v post-fordistični družbi (Maribor je paradigmatski primer le-te) ponosno izjavljamo, da zavračamo degradirano kapitalistično družbo in verjamemo, da je drugačen svet mogoč. Kaj pa sploh pomeni biti radikalen?

Naboljšo definicijo je po moje podal Norman Finkelstein, oseba, ki v enem telesu združuje paradigmo kritičnega intelektualca in upornika. Ko so ga vprašali, kaj zanj pomeni biti radikalen, je odgovoril: »Zame to pomeni, da (kvalitativno) čutim do sveta več nelagodja kot ga čuti povprečen človek. Svet vidim kot radikalno nepravilčen. In zato ga moramo radikalno spremeniti. Drugi menijo da je svet nepravilčen, a nenakosti niso tako radikalne. Vprašanje je, skozi čigave oči želiš videti svet?“

Gre torej za izbiro, vendar ne slepo izbiro iz upora zaradi upora samega, ampak za premišljeno analizo družbe in sveta okoli sebe, ki privede do spoznanja o nepravilčnosti sveta ter posledično zavestno odločitev, da si boš prizadeval za boljši svet. Izbira pa ni v celoti hladno racionalna. Ne gre (le) za spoznanje, da premise podpirajo sklep o nepravilčnosti sveta. Kosrespondenca dejstev z realnostjo še ne naredi upornika. Gre tudi za globoko občutje gnusa ob spoznanju o prepadu med ekstremno revnimi in nesramno bogatimi. Ta občutek je verjetno preveval Engelsa, ko se je sprehajal po tovarnah in gledal bedo delavcev, Orwella, ko se je plazil po rovih z rudarji, in Che Guevero, ko se je odločil, da bo pustil najprej poklic dušnega pastirja in pozneje zdravnika, prijel za orožje in se boril za svobodo in enakost.

Opis geneze radikalca je seveda izrazito subjektiven in se sprehaja po tanki meji med normativo in deskriptvo oz. med opisovanjem dejstev in njihovim predpisovanjem. Razlogi, ki pripeljejo nekoga do odločitve, da se odloči za drugačen način življenja, so različni kot je različna osebna zgodovina vsakega posameznika, pa vendar menim, da v njih odseva misel Tarasa Kermaunerja, ki je dejal, da so edine res vredne odločitve tiste, ki izhajajo iz osebne vesti.

Praxis

Če smo se do zdaj sprehajali v kraljestvu platon-skih idej, se bomo sedaj vrnili nazaj v resničnost. Star pregovor se glasi: povej mi kaj delaš, pa ti povem, kdo si. Morda je Pekarno in radikalnost najlažje opisati, če pokažemo, kaj se v Pekarni dogaja. Za zgodovinski pregled vsega, kar se je v pekarni že zgodilo in dogajalo lahko bralec prebere v odličnem prispevku Gregorja Kosija, objavljenem v Dialogih z naslovom Od skvotiranja od institucionalizacije. Sam pa lahko orišem dejavnosti, ki se v Pekarni izvajajo trenutno. Začnimo pri teoriji in nadaljumo do prakse. V Bukvarni ciproš si lahko znanja željni študent za ceno piva nakupi knjig, katerih vsebine segajo od visoke filozofije do postopka kuhanja mehko kuhanih jajc. V Infopeki so na voljo splošne informacije o dogajanju v Pekarni, alternativni sceni v Mariboru , Evropi in svetu. Na voljo so časopisi (Tudi Trubuna), knjige, publikacije, fanzini in računalniki za prosto uporabo. Hladilnica gosti razstave slovenskih in tujih družbenokritičnih umetnikov. Klub MC je domovanje metalske glasbe. Suprnova oz. hiška, kot jo ljubkovalno imenujemo, je prostor za ljubitelje elektronske glasbe, ki se zgrozijo ob misli na moderno elektronske komercialno glasbo.

Glavna dvorana Gustaf pa goji množico dejavnosti. Ena izmed njih je Šola politične pismenosti, ki jo organiziramo Zofijini ljubimci. Gre za projekt, da iz idiotov naredimo državljane. Besedo idiot uporabljam v izvirnem grškem pomenu, torej posameznik, ki se ne želi ukvarjati z javnimi zadevami. Besedo državljan pa ne uporabljam v smislu poslušnega zaplankanega prebivalca deželice pod alpami, ampak v smislu, odgovornega, kritičnega in avtonomnega državljana (ameriški citizen, francoski citoyen oz nadgradnja temu kar evrokрати imenujejo aktivno državljanstvo). Vsak četrtek ob 18. uri v Dvorani gustaf gostimo eminentne in manj eminentne predavateljce, ki predavajo o temah, ki segajo od kritičnega mišljenja preko trajnostnega razvoja do aktivizma in filozofije. Naš namen je premostiti prepad med prakso in teorijo ter vzgojiti kritični subjekt, ki bo zmogžen samorefleksije problemov v svojem lokalnem okolju, povezovanja le-teh z globalnimi problemi in praktične politične akcije(besedo političnost spet uporabljam v najširšem pomenu besede). Vsak tretji četrtek v mesecu po ŠPP skupaj z društvom za pravice živali (po)vabimo goste k veganski večerji za dva groša (fantazije).

Zanikanje larpurlartizma

Pekarna si prizadeva za avtonomno produkcijo angažirane umetnosti. Zadnja bisera v okviru Gustaf

Genezo je prijazno prispeval Gregor Kosi.

(V nadaljevanju so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, uredili in popravili člankarji. Če so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, vsebinsko drugačna od tistih, ki so jih objavili v reviji, so objavljena v okviru avtorske pravice avtorja in ne predstavljajo avtorske pravice revije.)

Fotografija in fotokolaž: Miha Erjavec

(V nadaljevanju so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, uredili in popravili člankarji. Če so besedila avtorjev, ki so jih objavili v reviji, vsebinsko drugačna od tistih, ki so jih objavili v reviji, so objavljena v okviru avtorske pravice avtorja in ne predstavljajo avtorske pravice revije.)

Gre torej za izbiro, vendar ne slepo izbiro iz upora zaradi upora samega, ampak za premišljeno analizo družbe in sveta okoli sebe, ki privede do spoznanja o nepravilčnosti sveta ter posledično zavestno odločitev, da si boš prizadeval za boljši svet. Izbira pa ni v celoti hladno racionalna.

SC Rog, Ljubljana

Socialni center Rog: se je vzpostavil v prostorih opuščene tovarne Rog, ki je v lasti MOL in je zaradi špekulativnih razlogov propadala več kot desetletje. Potreba po samoupravnih prostorih in institucijah, v katerih je možno kontinuirano razvijati in preizkušati samonikle oblike življenja, temelječe na principih solidarnosti, opolnomočenja ter vključujočnosti, je vztrajno tlela že pred svojo inkarnacijo v prostorih opuščene tovarne. V genskem zapisu sc Rog se tako skrivajo izkušnje, pridobljene v mnogoterih preteklih iniciativah in družbenih bojih. Senzibilnosti, želje, potrebe, kolektivi in mreže, ki so iz njih izšle, so se marca 2006 izrazile v odprtju bivše tovarne Rog ter svoje vizije delovanja in organizacije sveta prelile v prostor, ki so ga namenile neodvisni in nekomercialni socialni, kulturni, umetniški in politični produkciji. Oživitev tovarne Rog je opuščeno in devastirano območje v središču Ljubljane prelevila v nov tip institucije in ga hkrati zaradi načina funkcioniranja, ki se je vzpostavil na trajektorijah skupnega, odprtega in nehierarhičnega, odprla vsem prebivalcem in obiskovalcem mesta. sc Rog se je znotraj te nove institucije vzpostavil kot organizirana kolektivna realnost, ki dela na konceptu širše družbeno angažiranega avtonomnega prostora in novih praks, proteze drugačnega mesta, družbe in sveta.

Mislite, da bi štiri leta vztrajali v nemogočih pogojih – z elektriko na agregat, ob poskusih županstva, da nas deložira, v ozračju skrajne negotovosti, ko ob snovanju vsakega novega projekta in iniciativne kljuva strah, da ga bomo izvedli na cesti ali v stanju obleganja – če bi šlo za našo kaprico? [...] Institucije gibanja so ključne za boj proti diskriminaciji in izključevanju zato, ker gradijo nove, odprte, egalitarne in svobodne skupnosti.

Delovanje sc Rog

Socialni center je vključujoč in nediskriminatoren. Ob tem lahko kdo poreče: »Pa saj sta vključujočnost in nediskriminatornost deklarativni cilj vseh sodobnih politik. Kaj se potem sploh greste v Rogu? Za zavzemanje proti oblikam diskriminacije in izključevanja pa res ne rabite prostorov, kot je SC Rog! Hodite na volitve, prijavljajte se na razpise, podpisujete peticije! Na ta način boste najbolj prispevali k uresničitvi nespornega ideala vključujočnosti in nediskriminatornosti.«

Na to lahko odgovorimo: »Mislite, da bi štiri leta vztrajali v nemogočih pogojih – z elektriko na agregat, ob poskusih županstva, da nas deložira, v ozračju skrajne negotovosti, ko ob snovanju vsakega novega projekta in iniciativne kljuva strah, da ga bomo izvedli na cesti ali v stanju obleganja – če bi šlo za našo kaprico? Vse iniciative in kampanje, ki smo jih organizirali ali soorganizirali v SC Rog, so vedno znova pokazale, da sta diskriminacija in izključevanje vse kaj drugega kot odklon od brezhibnega sistema in s tem popravljiva napaka v delovanju k idealu nediskriminacije in vključujočnosti usmerjenih pravne in socialne države. Pokazale so, da se našega delovanja ne da zreducirati na to, da zgolj opozarjamo na nepopolnosti pri delovanju oblasti. Vedno znova smo ugotovili, da sta diskriminacija in izključevanje institucionalna. Tega dejstva pa ne moremo spremeniti tako, da ostanemo znotraj obstoječih institucij oblasti. Če želimo razviti resnično kritiko diskriminacije in izključevanja ter resnične alternative moramo tvoriti nove institucije, ki so obstoječim zunanje, vendar pa v obstoječe dejavno posegajo. Le na ta način lahko definiramo nove pravice in nove prakse vključevanja, svobode in enakosti, ki bodo bodisi reformirale obstoječe družbene in politične institucije bodisi tvorile nove.«

Gradimo in hočemo nič več in nič manj od novih institucij delavskega in družbenega gibanja. SC Rog je praksa in prostor, ki se razume kot tovrstna institucija, kot institucija, ki je bistvena za proizvodnjo družbenih in političnih inovacij. Institucije gibanja so ključne za boj proti diskriminaciji in izključevanju zato, ker gradijo nove, odprte, egalitarne in svobodne skupnosti. Gradijo jih tako, da transcendirajo in subvertirajo meje, ki vzpostavljajo in reproducirajo delitve, segregacijo, apartheid, kastno družbo, brezperspektivnost, mikro fašizme, obstoječa razmerja oblasti. Kot takšne, kot prostor, ki mora biti fizičen in teritorialno konkretiziran, lahko artikulirajo, organizirajo in udeležajo želje, potrebe in pravice samega človeštva in sveta. SC Rog kot zemeljsko mesto globaliziranega človeštva deluje v kontekstu mesta Ljubljana, ki je polno bolj ali manj vidnih brazgotin raznoterih meja. Kot odprt, samonikel, avtonomen, samoorganiziran, političen, angažiran in bojevit prostor gradi drugo mesto Ljubljana: mesto svobode in enakosti vseh globalnih državljanov.

Kljub svoji bistvenosti zgolj odprte avtonomnih prostorov tako ne proizvede nujno neposrednih intervencij v realnost obstoječih razmerij. SC Rog je zato prostor, ki pa se vzpostavlja predvsem preko svoje vsebine. Slednje poleg vsakodnevnega delovanja predstavlja množstvo iniciativ, ki so se razvile znotraj SC Rog. Mednje lahko prištejemo sodelovanje pri manifestaciji Rojimo proti diskriminaciji, Euromaydayu migrantskih in preknih delavcev in delavk ter iniciativi Svobodna Ljubljana, delovanje znotraj iniciativ IWW (Nevidljivi radnici svijeta – Invisible Workers of the World – Nevidni delavci sveta), Mreže za stalni obisk in Sveta za vsakogar, so-organizacijo Karavane izbrisanih in vsakoletnih tednov izbrisanih ter vključevanje v Delovno skupino proti delu. Hkrati pa smo odpirali mnoga aktualna vprašanja na skupščinah gibanj, predavanjih, diskusijah, okroglih mizah, bralnih krožkih in podobno.

Delovanje SC Rog torej tudi ni odrezano od širšega dogajanja v družbi, temveč je globoko potopljeno v mnogotera družbena in delavska gibanja, tako v Evropi kot v Sloveniji. Tako je na

eni strani aktivni del Evropske mreže socialnih centrov, hkrati pa ohranja intenzivne stike z drugimi gibanji, ki so v evropskem prostoru nastala na temeljih prvega cikla altermobilitacijskega gibanja. Na drugi strani pa je bil SC Rog integralni del najpomembnejših družbenih iniciativ, ki so se porodile v zadnjih letih v Sloveniji, med drugim Fronte za svobodo sveta ter avtonomnega bloka na sindikalnih demonstracijah leta 2007.

K centrom svobodne kreativnosti

SC Rog razumemo kot prostor hibridizacije in kreolizacije, ki omogoča artikulacijo novih pravic. Slednje se definirajo na osnovi gradnje novih skupnosti, ki izzivajo, napadajo in obenem transcendirajo meje ter na osnovi neposrednega izražanja želja, potreb, sanj proizvajalcev družbe in sveta: migrantov, prekercev, študentov, kozmopolitov in drugih. SC Rog je zato prostor drugačne proizvodnje, utemeljene na znanju in kreativnosti. V Ljubljani, Sloveniji in EU poteka reorganizacija kulturne, umetniške, znanstvene in izobraževalne produkcije. Tej reorganizaciji načelujejo koncepti kreativnega mesta in kreativnih industrij, zato prinaša izključevanje na ravni porabe znanstvene, kulturne in umetniške produkcije ter še večjo proletarizacijo in prekerizacijo na ravni njene proizvodnje. MOL je pred kratkim obelodanila načrt obnove kompleksa tovarne Rog in sprejela odlok o javno zasebnem partnerstvu. S tem je postalo jasno, da bo bodoči center sodobne umetnosti v resnici center kreativnih industrij. Proti izključevalnim in diskriminirajočim konceptom kot sta koncepta kreativnega mesta in koncept družbe znanja, postavljamo svoj koncept, ki izhaja iz realnosti neenakosti in nesvobode v tem mestu in v tej družbi. To je koncept novih institucij osvobodilne kreativnosti in osvobodilnega znanja, ki bodo naredili družbo znanja in kreativnosti dostopno vsakomur in v katerih proizvajalci znanja in kulture ne bodo odtujeni od materialnih in družbenih pogojev proizvodnje. SC Rog zato skupaj z drugimi programi in iniciativami, ki so v tovarni Rog in drugje zavezani gradnji skupnega, mestu Ljubljana predlaga boj za nov tip institucij družbe blaginje: Centre svobodne kreativnosti in svobodnega znanja.

Zgoraj opisana izhodišča SC Rog izhajajo iz refleksije štirih let delovanja v gverilskih pogojih, bolj ali manj popolnega ignoriranja s strani MOL, sodelovanja v številnih urbanih bojih, ki so pokazali na zaostrovanje segregacije, diskriminacije, gentrifikacije, marginalizacije velikega dela prebivalstva, iz očitne ekspanzije apetitov špekulativnega in rentnega kapitala po skupnem življenjskem prostoru v Ljubljani, iz revolta nad tem, da javne oblasti na finančno in ekonomsko krizo odgovarjajo s še bolj brezrezervnim hlapčevanjem kapitalističnim subjektom, tistim torej, ki so zanjo odgovorni. Tak razvoj stvari je pokopal koncept časne rabe. Sedaj se borimo za reapropriacijo kot samodoločne prakse in institucije – za nove institucije skupnega. In do tega imamo pravico! Ta pravica izhaja iz projekta vračanja moči vsem. Je torej mnogo večja, kot je bila pravica peččice, ki nam je skozi množično razlastitev, privatizacijo in lastninsko konsolidacijo vzela skoraj vso moč.

Več o preteklem in aktualnem delovanju SC Rog poišči na naši spletni strani www.njetwork.org in na strani tovarne Rog www.tovarna.org. Poglobljeno znanstveno analizo in ključne dokumente štiriletnega delovanja v SC Rog najdeš v zadnji številki Časopisa za kritiko znanosti (letnik XXXVII, številka 238) z naslovom Horizont bojev: na lateralah, mejah in marginah. Publikacija je skoraj v celoti nastala v iniciativah SC Rog in je plod kolektivnega uredništva njegovih aktivistov in aktivistk. Kontaktiraj nas lahko na soc.center.rog@gmail.com.

Fotografije: Miha Erjavec
Fotokolaz: Aljaž Rošir – Fejo

AKC Metelkova Mesto, Ljubljana

Sandra Ocepek: Vstopim na Metelkovo. Na levi me navduši podoba enega

najlepših in najbolj cenjenih hostlov v Evropi. Ob pogledu na živobarvnost

prostora me prevzame dejstvo, da je nekdo vlagal trud in iz propadajočih

vojaških stavb ustvaril prostor, ki me na vsakem koraku preseneti z novo

umetnijo. »Čudaške« skulpture so v resnici izjemno lepe, kreativne in dru-

gačne. Tukaj lahko popolnoma zastoj dostopam do umetniških in literarnih

del, se udejestvujem v najrazličnejših dejavnostih in druženjih. Metelkova

mesto je širom Slovenije in sveta znano središče umetniškega in rokodel-

skega ustvarjanja, političnega delovanja in neodvisne kulturne produkcije

s področja glasbe, gledališča, slikarstva, videa, stripa, kiparstva in drugih

umetnosti. Znana je tudi kot sproščen in navdihujoč družabni prostor.

Zgodovinski pregled

Metelkova mesto je že od začetka metamorfoze območje boja. Na eni strani stojijo vsi, ki na takšen ali drugačen način gojijo željo po dobičku, na drugi strani stojijo neodvisni umetniki, ki želijo prostor za avtonomno ustvarjanje. Boj se je začel v davnih 80-ih. Na Metelkovi je stala vojašnica, v kateri se je nahajal sedež poveljstva jugoslovanske armade (JLA). Začelnje so se pojavljati težnje po delni (odstranitvev odvečnih vojaških zmogljivosti) in tudi celostni (ukinitvev vseh vojaških prizadevanj v družbi in mednarodnih odnosih) demilitarizaciji. Podobna situacija se je pojavljala tudi drugje po Evropi. Verjetnost uresničitve in pričakovanja konkretnih rezultatov v širši javnosti močno legitimne in močno podpirane pobude za konverzijo Metelkove v sociokulturni excenter so bili razmerna veliki tudi zaradi namenov vojske same, da se umakne s te in tudi nekaterih drugih lokacij v mestnem središču. Leta 1991 se je JLA umaknila s prostorov na Metelkovi, mreža za Metelkovo pa skušala dobiti prostore za namen multikulturnega centra. Kljub zagotovitom mestne in državne politike, do prodaje ni prišlo, prostori so ostajali prazni in propadali. Leta 1993 je Mestna občina Ljubljana začela izvajati rušenje nekaterih prostorov na severni strani Metelkove, kljub temu, da so bili prostori popolnoma ohranjeni. 10. septembra istega leta je organizirana skupina posameznikov iz društva Mreža za Metelkovo zasedla prostore bivše vojašnice JLA. Sledilo je par let trajajoče obdobje propadanja prostorov na Metelkovi, ki je bila med drugim tudi brez vode in elektrike. Okoli leta 1996 je prišel severni del Metelkove v last, ne pa tudi v posest Mestne občine Ljubljana. Propadanju objektov je sledila logika v smislu: obnova je dražja kot rušenje. Dlje kot je propadanje trajalo, bolj se je takšna logika utrjevala. Aktualna politična oblast (ne glede na ideološko usmeritev) je v letih, ki so sledila, vodila negativen pristop do prostorov na Metelkovi. Leta 1997 je takratni župan dokončno porušil eno od stavb Metelkova mesta – Šolo. Leta 2000 je prišlo do pozitivnega premika.

Takratna LDS-ova ljubljanska županja je skupaj z državnim šolsko in kulturno politiko SDS-a s podpisom pisma o nameri gradnje akademiskega multikompleksa na kraju Metelkove mesta dossegla ne le konsenz, ki je pozitivno vplival na obstoj Metelkove mesta, ampak tudi ideološko spravo med nasprotujočima-si političnima ideologijama. Od tu

naprej se je razbijala podoba Metelkove kot geta, stišča vseh, ki jih je družba odrinila in se ustvarjala nova podoba, ki prikazuje prostor Metelkove kot varen, umetnikom, organizatorjem in seveda publiki, izjemno zaželen prostor. Danes na Metelkovi deluje ogromno avtonomnih društev, Metelkova mesto predstavlja center alternativne umetnosti, ki je po navedbah nekaterih avtorjev v svetu bolj znan kot država, v kateri se nahaja.

Življenje na Metelkovi danes

Ni skrivnost ugotoviti, da je razpolaganje s prostorom temelj vsake organizacije, pomanjkanje sredstev pa težava, ki pogosto pesti alternativne, neodvisne, umetniške in mladinske organizacije. Pogosto niti redni obiskovalci Metelkove, ki njen prostor izrabljajo za vikendaško pivsko obredovanje, ne vedo, koliko mladinskih in alternativnih organizacij za živobarvnimi stenami išče svoj prostor pod soncem. Metelkova živi tudi podnevi in nam ponuja ogromno.

Vse, ki jih zanimajo radikalne družbene spremembe ali kritična družbena misel, lahko v Škratovi čitalnici najdejo obilo revij, časopisov, pamfletov, fanzinov, knjig in videokaset s področja radikalne družbene teorije in kritike, osvobodilnih gibanj, subkulturnih tokov ter konstruktivnih poskusov preoblikovanja naših sredstev in družbe. Namen Škratove čitalnice je delovati kot stimulator v okviru družbenih gibanj, ki delujejo v smeri oblikovanja nehierarhične, neavtoritarne, kooperativne družbe, ki temelji na direktni demokraciji.

Socialni prostor za raziskovanje in razvijanje teorije ter prakse anarhističnih gibanj nudi (A) INFOSHOP, kjer organizirajo številne dogodke na omenjeno tematiko.

Menza pri koritu združuje tako mladinsko ustvarjalno preživljanje prostega časa v okviru mladinskega centra kot večerno umetniško in kongresno dejavnost. Ponujajo tudi prostor gledališkim in glasbenim skupinam, vsem dejavnostim pa je skupna humanistična nota.

Kulturni center Z združujeta Monokel in Tiffany, zavzemajo se za vzbujanje kreativnosti, umetniškega ustvarjanja in kulturnega udejestvovanja slovenskih LGBTIQ oseb.

V galeriji Mizzart poleg razstav različnih likovnih del, deluje tudi znd hand market oblačil, obutve in dodatkov, otroške delavnice, šiviljske delavnice, delavnica izdelovanja fotoaparata iz

škatalice za vžigalice, delavnice gibalnega izražanja ter pravljice bravljice. Na Metelkovi deluje tudi galerija Alkatraz, katere začetek sega v leto 1996, nastala pa je na pobudo mladih študentov akademije za likovno umetnost. Galerija Alkatraz si je predvsem zadala cilj predstavljati mlade umetnike in njihova dela kot tudi začetni dialog o fenomenih v sodobni umetnosti, kulturi ter širši družbi.

Gala Hala in klub Gromka delujeta predvsem kot prostora, kjer se odvijajo glasbeni in (predvsem v Gromki) literarni, gledališki in filmski dogodki. Pod okriljem Gale hale deluje tudi društvo za kulturno in umetniško produkcijo KAPA, ki je aktivno na področju neodvisne in alternativne kulture od leta 1994. Trudijo se razvijati neodvisno, alternativno družbo, ki ni pod pritiski kakršnekoli avtoritete oziroma prisile. Glavni dejavnosti društva so organizacije koncertov, festivalov in klubskih dogodkov, založništvo, ki deluje pod imenom KAPA RECORDS, zadnja leta pa delujejo tudi na mednarodnem področju. Poleg tega nudijo audio studio ter vadbene prostore glasbenim skupinam.

Kulturno-umetniško društvo Mreža od leta 1997 prepleta ustvarjalne niti posameznih umetnic, umetnikov in rokodelcev iz Avtonomnega kulturnega centra Metelkova mesto. Podpira domiselne posege v prostor in predvsem tiste poglede na svet, ki »mešajo štrene« ustaljenosti. Neuveljavljenim umetnicam in umetnikom, rokodelcem in drugim kulturnim delavcem svetuje in jih podpira s prekaljenostjo igralca, ki ve, da ustvarjalno delo spada med bolj zapletene igre potrpežljivosti.

Leta 2008 je bila podpisana pogodba o dokončnem prenosu lastništva Metelkove z Ministrstva za obrambo na Mestno občino Ljubljana. Pogodba centru še vedno zagotavlja avtonomijo pri delovanju, pojavljajo pa se tudi težnje o ustanovitvi skupne nevladne organizacije, ki bi povežala vsa društva, ki delujejo v avtonomni coni. S to organizacijo bi legalizirali dejavnost in določili, kdo prevzema odgovornost za dogajanje na Metelkovi.

Vprašanja

S tem pa smo tudi že v jedru vprašanj, ki bi jih morali danes odpreti ob vpogledu na Metelkovo. Kot prvo je namreč potrebno zgornji kratek zgodovinski oris uvrstiti, hkrati pa tudi razumeti znotraj tiste družbeno-ekonomske faze prestopa iz enega sistema v drugega, ki jo dandanes označujemo s tranzicijo. Metelkova – njena zasedba in vzpostavitev

delovanja je v takšnem preseku videna predvsem kot nadaljevanje, obenem pa tudi kot ustalitev vročega civilno-družbenega, predvsem pa kulturno-političnega in identitetno alternativnega vrenja od konca 70. dalje. Spričo izredne pomembnosti, ki jo nosi v svojih nedrih, pa lahko po 16. letih služi tudi kot obelodanitev nekaterih procesov, ki so se v tem času odvili na alternativni sceni. Daleč od tega, da bi prisluhnili glasovom, ki jadicujejo, da se je alternativna scena v primerjavi z osemdesetimi in začetnimi devetdesetimi sčasoma izpela, vendar pa se je kljub temu potrebno zavedati, da se je vsaj do določene mere institucionalizirala oz. se institucionalizira. Seveda to ne pomeni, da sodi Metelkina bogata alternativna produkcija že kar v to smer – sploh pa ne zaradi izrazito heterogenih akterjev, ki tam delujejo – ampak da je potrebno ob premisleku o avtonomnih prostorih in političnosti prostora, upoštevati predvsem dimenzije, znotraj katerih se dandanes gibajo alternativne družbene produkcije. Tukaj pa je Metelkova v določenih vidikih paradigmatki primer, še posebej v smeri nekaterih tendenc depolitizacije in že omenjene institucionalizacije. Vprašanje, ki ga tu želimo nakazati, je kako znotraj avtonomnih con misliti alternativno politično delovanje, kljub temu, da je potrebno že v prvem koraku avtonomno cono dojemati kot politični akt oz. osvobojen prostor. Je politična (v smislu ustvarjanja drugačnega sveta) že sama bogata alternativna kulturna produkcija, ki jo dandanes najdemo na Metelkovi, čeprav v nekaterih vidikih teži k ustaljenim umetniškim formam delovanja ali je potencial političnega ustvarjanja le v radikalnem premisleku družbeno-političnega reda, hkrati pa v vseprežemajočem ustvarjanju alternativnih identitet – kot je npr. Socialni center Rog? Torej v nečem, kar ne prisega na vikendaštvo, ampak na preobrazbo posameznika v celoti. Odgovor ni niti enostaven niti enostranski, vsekakor pa mora upoštevati tako globalno kot lokalno dimenzijo. Če zaključimo z Metelkovo, lahko rečemo, da kljub temu, da se »lomik« ravno znotraj teh vprašanj, paradigmatki primer heterogenega avtonomnega prostora, ki se vseskozi izoblikuje skozi boj, skratka platforma za vznik kontra-oblasti na različnih družbenih aspektih. Če se potemtakem boj na nekaterih mestih vse bolj ohlaja, je odgovor samo v tem, da se ga s širokim plamenom znova vzpostavi.

Kletka: Miha Cvek

Fotokolaž: Aljaž Vindiš

Vprašanje, ki ga tu želimo nakazati, je kako znotraj avtonomnih con misliti alternativno politično delovanje, kljub temu, da je potrebno že v prvem koraku avtonomno cono dojemati kot politični akt oz. osvobojen prostor. Je politična (v smislu ustvarjanja drugačnega sveta) že sama bogata alternativna kulturna produkcija, ki jo dandanes najdemo na Metelkovi, čeprav v nekaterih vidikih teži k ustaljenim umetniškim formam delovanja ali je potencial političnega ustvarjanja le v radikalnem premisleku družbeno-političnega reda, hkrati pa v vseprežemajočem ustvarjanju alternativnih identitet – kot je npr. Socialni center Rog?

Izbruhov kulturni bazen, Kranj

Jasmin B. Frelih: Petek, februarja, dež. Gremo v Ljubljano. Kaj dogaja? Metelkova, štirka, neki, nima veze. V Kranju je Breclj. Breclj? Kdo je to? En tip iz Kopra, pri Buldožerjih je igral, pa s karbidom streljal na Kennedyja. Aja. Čakaj, kaj? Na letalonosilko. Aja. Ja. A na bazenu? Ja. Kr neki. »A s ti s Tribune?« »Ja. No, v bistvu ne, prosil so me...« »Ne povedat Breclju, ker bo hud.« »Zakaj?« »Menda so ga zajebal. En intervju pa neki, ne vem točno... Pizdil je, to sem slišal.« »Ok. Sej nisem zaradi nje ga tuki.« Petek, februarja, dež. Someday a real rain will come, and wash all this scum of the streets. A slišite? Slišimo. Kako ne bi? Hropenje Kranja, ki pod zmagovalnim odrom slovenskih mest umira od dolgčasa. Ogradil se je s škatlami, kjer odmeva kič plastike, in se vonj kokic meša s ceneno kolonjsko zadnjega idiota, ki je prišel iskat tretje tisočletje. V notranjosti pa trohnoba. Z dežjem vstane kisel vonj propada in mladina zbeži pred prostorom, ki ga je ustvarila sama, v zaroti z lastno lenobo in spečimi babicami. Pa kaj, če gnije, samo da je mir. Gremo v Ljubljano. Kaj dogaja? Nima veze. Več kot tu.

Sirota Kranj. Vse tvoje zgodbe so tako prekleto neprivlačne – slepe ulice usahnjenih prizadevanj, erozija javnega prostora, božjastni napadi ega, skriti za kuliso napredka. Veš, da si izgubil bitko, ko ti tabla za center kaže proti najnovejšemu trgovskemu središču, ki se je vkopal pred mestno obzidje. Vojna je. Mesto oblegano s kvadri masovne potrošnje, ki srkajo njegove zgodbe v uniformno maso vélike naracije na kredit.

»Jst ne berem cajtngov,« pravi Šulc in prelista tretjo Tribuno. »Prasec!« vzklíkne. »No... vsaj tarčo ma na glav.« Črnobel MZ Hektor strmi v omizje. »Kako pa ste zdej s SAZAS-om?« »Ja kaj, tožarmo se, bomo vidl, kaj bo,« reče Mak, »sam to ni za v cajtng. To še traja.«

Mak Sever, predsednik alternativnega kulturnega društva Izbruh ("to je sam formalnost, tuki smo vsi taglavni") in Andraž Šulc, starosta društva, stojita za šankom in me zreta s ciničnim pogledom. Tisk. Saj ta teater pa poznamo. Nek človeški motiv, način obstoja, zmalčiti z besedami, sedem tisoč petsto znakov razmnožiti na deset tisoč pol papirja in jih zabrisati pred čimveč parov oči. Odmevati resničnost prek medija ali – z lažjo iskati pristnost.

Vendar imata zgodbo. V Kranju pa vsaka zgodba, ki je še ni zdrobilo stanje stvari, šteje.

Društvo je nastalo leta 2001. Ali, boljše rečeno, izbruhnilo je. Javni prostor se je tedaj s polno paro prodajal najvišjemu ponudniku in spono birokracije so stegovalle svoje prste v vsak kotiček, ki še ni bil komodificiran, tržen in podvržen formalnemu sistemu odnosov. Mladina se ni pretirano pritoževala, razdelila se je v njej odmerjena mesta, kjer je lahko svojo osebno identito lažno izpričevala s kolektivnimi produkti.

Tedaj pa je Izbruh z zasedbo stare klavnice začrtal mejo in ustanovil avtonomni prostor, ki ni

deloval v okviru sistema. Šulc in Sever priznata – uporniki brez razloga, družbena-kritičnost zavoljo nje same. Brez začrtanih ciljev, brez skupne vizije, le ena sama zahteva – mi se ne gremo. Potreba po svobodnem prostoru, kamor stroj ne vstopa, je pretehtala zadržke. Bistveno vprašanje – lahko obstaja svoboden subjekt, če nima prostora, kjer bi svojo domnevno svobodo udeležal?

Izbruh. Kaj lahko nato rečemo o sistemu, ki ga prisotnost takega prostora vznemirja do te skrajnosti, da skoraj kolerično nadenj pošilja policiste, inšpektorje, javne uslužbenke, kazenske policiste, izjave, odloke, razglase, obrekovanja, ki z vsemi razpoložljivimi sredstvi v tak prostor kriči – priznajte me. Če nič drugega, te sistemska ihta prepriča, da nekaj vendarle počneš prav.

Klavnico je lastnik, ironično, prodal in Izbruh se je preselil v zapuščen, razpadajoč zimski bazen. Delovna vnaema njegovih članov je iz razsutje luknje pričela ustvarjati namenu prijazen kraj. Zabavna anekdota dobro ilustrira pritlehno stanje sistema – Zavod za šport Kranj, kot upravitelj objekta v denacionalizaciji, ki je bazen mirne vesti prepustil razjedji časa, ga nikakor ni hotel prepustiti ustvarjajočim rokam in leta 2002 s tropom plačanih delavcev razdejat prizadevanja društva.

Sistemska agresija, ki v svojem prostoru ne dovoljuje subjekta, ki je ne priznava, je društvu tako nastavila zanko. Je avtonomni prostor, ki za obstoj potrebuje blagoslov sistema, od katerega se osvobaja, zares avtonomen? Društvo je bilo namreč svoj projekt prisiljeno postaviti na legalna tla.

Pogovori z občino, urejanje pogodb, status avtonomne cone, prijavljanje prireditev, odnosi z lastniki... Istočasno se je vršila sprememba javnega mnenja – čeprav so obrekljivi jeziki še vedno radi

izustili kakšno krepko o "bandi narkomanov tam dol", je v zadušeni mladinski ponudbi Kranja Bazen postajal vedno bolj legitimna večerna destinacija. Vodstvo društva je ohranjalo družbeno-kritično distanco, organiziralo kampanje NE-EU, NE-NATO, protesti ob Bushevem prihodu (Šulc: "v Italiji, recimo, je čisti kaos, ko pride tak klavec na obisk, v Sloveniji se je pa samo Kranj oglašal"), navezovalo stike s sorodnimi društvi po Evropi in spoznavalo sistem od znotraj. Medtem ko je mladina z žurnjem na Bazenu razkazovala svojo alternativnost, je Šulc kandidiral za svetnika in kasneje za župana. If you can't beat them, join them?

»Nobenih rejvov več, nobenih masovk, nobene komercialne ne bo več tuki. Bazen je postajal en navadn klub, in folk je prhajal sem dol s polnimi denaricami, zato k v Kranju drugam itak ne morš,« se razburi Šulc, »sam če je recimo Metelkovi, al pa Pekarni to kul, mi nočno ratat sam še en mestn diskač...«

»Pa pr folku se pozna, dobr vidš,« doda Sever, »tako j je enkrat keš u igri, se začnejo zbirat mladi japiji, k zavohajo kššn evro profita, pa bi to organiziral, pa bi bli pr temu zravn, pa so vsi skulirani pa face, dokler se zbira masa, pa se obračajo vstopnine, kuj k jim pa enga Breclja omenš, se pa zmrdujejo, kao kdo bo to poslušal.«

»Nima veze! Pr bazenu nikol ni mel veze, da je na odru en, k ti je simpatičen sam zato k te spominja na reklame, pa na serviran svet, k ga poznaš. Ta oder je za ljudi, ne za produkte. Pa ljudi je v Sloveniji polhn, k majo kej za povedat, k vidjo, da zadeva ne laufa, sam jih nikjer nočejo slišat. Sem pridejo za gajbo pira, al pa za džabe, pa ti povejo, kar majo za povedat, ti jih pa lahko al spoštuješ al pa se ga greš vsak vikend v tuša nalit in se zbujaš sam seb smešn.«

»Kar smo se naučil, zdej bomo mel kmal desetletnico, kar smo se tačas naučil, k smo bli v sceni, pa rihtal stvari z občino, pa rihtal prireditve, pa bli v akciji,« trdo povzame Sever, »je to, da je glavna stvar, predpogoj v bistvu za vse, česar se lotevamo, prostovoljno delo. Če si v neki prepričan, lahko tu počneš zastonj. Če ti plačajo, hitr začneš počet tud stvari, v katere nisi prepričan. To se je vidl pr folku, k je sm hodu, pa tud pr samih članih društva. Opirat je treba nekomercialen prostor, to je naša naloga, pa edin plačil je polna dvorana ljudi, k niso pršli plačat, zato da lahko v miru zabijajo cajt, ampak so vložil čas, in pršli pogledat, so se pršli prepričat, da ne rabš odpret denarnice, če hočeš bit med ljudmi.«

Avtonomni prostor, drža, subjekt. Krivično bi bilo obsoditi vsako družbeno iniciativo, ki zavzame samostojno držo, in se nato spusti v dialog s sistemom, da je izdala svoje bistvo. Smisel demokratične ureditve je reševanje družbenih nesoglasij, ne z represijo pod krinko zakona, ne s surovo silo puškine cevi, temveč s kompromisi med člani družbe in med njihovimi različnimi, a enakovrednimi ideološkimi stališči. Glavni problem je homogenizacija odnosov. Kvazi-razsvetljena poza, ki napredek vidi v dejstvu, da se vsi strinjamo. In nastanek parademokratskega monologa, ki ga poslušamo vsi, izgovarja pa nihče.

Zato je, presenetljivo, za zdravo družbo nujno skrbno negovati konflikt. Gojiti prostore, ki jih ne razumemo. Oblikovati stališča, ki ne spadajo nikamor in pripovedovati lastne zgodbe. Se na vse pretege boriti proti uničujoči tišini konsenza.

Izbruhniti.

Fotografije: Vladimir Mičkovič
Fotokolaž: Miha Erjavec

Sirota Kranj. Vse tvoje zgodbe so tako prekleto neprivlačne – slepe ulice usahnjenih prizadevanj, erozija javnega prostora, božjastni napadi ega, skriti za kuliso napredka. Veš, da si izgubil bitko, ko ti tabla za center kaže proti najnovejšemu trgovskemu središču, ki se je vkopal pred mestno obzidje. Vojna je. Mesto oblegano s kvadri masovne potrošnje, ki srkajo njegove zgodbe v uniformno maso vélike naracije na kredit.

»Nima veze! Pr bazenu nikol ni mel veze, da je na odru en, k ti je simpatičen sam zato k te spominja na reklame, pa na serviran svet, k ga poznaš. Ta oder je za ljudi, ne za produkte. Pa ljudi je v Sloveniji polhn, k majo kej za povedat, k vidjo, da zadeva ne laufa, sam jih nikjer nočejo slišat. Sem pridejo za gajbo pira, al pa za džabe, pa ti povejo, kar majo za povedat, ti jih pa lahko al spoštuješ al pa se ga greš vsak vikend v tuša nalit in se zbujaš sam seb smešn.«

Art središče, Goričko

Julij Borštnik: Art središče je rezidenčni umetniški center, prvi in zaenkrat edini v Sloveniji. Nahaja se na Goričkem, tik meje z Madžarsko. Osnovna ideja Art središča je že od vsega začetka delovati kot neodvisni prostor namenjen ustvarjanju. Kot odprt prostor umetnikom in ustvarjalcem iz mednarodnega in slovenskega prostora nudi delovne, bivalne in organizacijske pogoje, ki omogočajo, da se za daljši čas nemoteno posvetijo koncipiranju in izvedbi svojih idej. Poleg osnovne dejavnosti izvajanja rezidenc (program Artist-in-Residence), Art središče izvaja tudi delavnice, poletne šole, predavanja in srečanja s področij animacije, kiparstva, avdio-video montaže, uporabe računalniških programov, lončarstva, ekologije... Deluje tudi kot mladinski in multimedijski center. Hkratno delovanje in bivanje več ustvarjalcev znotraj istega prostora, podprta s paleto spremljajočih dejavnosti, vzpostavlja okolje naklonjeno izmenjavi izkušenj, navezavi sodelovanj in porajanju in izvedbi novih idej. Poleg tega ima koncentracija dejavnosti pozitiven vpliv tudi na svoje lokalno okolje. Prekmurje je namreč regija z malo priložnosti, visoko brezposelnostjo, nizko ravnijo izobrazbe in visoko povprečno starostjo prebivalstva. Zato želi Art središče aktivno prispevati k razvoju svoje okolice. Tako z razgibanostjo na kulturnem področju, kot z ekološkimi in razvojnimi projekti.

V času, ko se kreativnost že vsaj dve desetletji izpostavlja kot splošna zapoved, bi bilo za pričakovati, da bo tak projekt naletel na topel sprejem in podporo. Še toliko bolj, ker je tudi umetnost deležna vse več pozornosti in investicij. Skoraj po celem svetu se gradijo novi, večji muzeji sodobne umetnosti, odpirajo se velike mednarodne razstave ipd. Umetnost se vse bolj prepoznava kot dobra naložba, kot dejavnost, ki lahko pritegne široko pozornost in na ta način nek kraj, neko mesto iztrga iz lokalne anonimnosti in jo postavi na svetovni zemljevid.

Prav tako so tudi rezidenčni centri, kot specifični centri umetniške in kulturne produkcije, med katere spada tudi Art središče, novost le v Sloveniji. V evropskem in svetovnem pogledu pa so uveljavljeni že desetletja. Poseben porast in podporo lokalnih in nacionalnih oblasti pa so doživeli predvsem v devetdesetih letih.

Vendar pa je Art center veliko bolj kot na topel sprejem in podporo naletel na številne težave; nasprotovanja pri lokalnih oblastnikih ter na nezainteresiranost na nacionalnem nivoju.

Center je bil ustanovljen leta 2000 v prenovljeni bivši obmejni stražnici JLA. Prenova je bila financirana s sredstvi EU. Lokalni občini sta v začetku sodelovali, vendar pa sta kmalu umaknili obljubljeno finančno podporo. To je center spravilo v finančne težave. Kljub temu je centru preko

Umetnost se vse bolj prepoznava kot dobra naložba, kot dejavnost, ki lahko pritegne široko pozornost in na ta način nek kraj, neko mesto iztrga iz lokalne anonimnosti in jo postavi na svetovni zemljevid. [...] Odkod vse opisane težave Art središča? Kje je problem? Problem je neodvisnost. Točneje; problem je v nerazumevanju in nesprejemanju neodvisnosti znotraj obstoječega reda.

Umetnost se vse bolj prepoznava kot dobra naložba, kot dejavnost, ki lahko pritegne široko pozornost in na ta način nek kraj, neko mesto iztrga iz lokalne anonimnosti in jo postavi na svetovni zemljevid. [...] Odkod vse opisane težave Art središča? Kje je problem? Problem je neodvisnost. Točneje; problem je v nerazumevanju in nesprejemanju neodvisnosti znotraj obstoječega reda.

Za lokalne veljake zgoraj omenjenih občin, bivših soustanoviteljic zavoda Art središče je ideja, da bi sodelovale pri projektu, katerega ne morejo neposredno nadzorovati oz. si ga kar podrediti in prilastiti, očitno povsem nepredstavljiva. Specifika okolja v katerem delujejo, kjer so moderne institucije občinske oblasti, sodišč itd. tesno prepletene z vaško domačijskostjo v kateri se ni priporočljivo zameriti lokalnim veljakom, jim dovoljuje, kot dokazuje primer Art središča, da si lahko privoščijo res marsikaj.

Na širši, nacionalni ravni, pa je delovanje izven okvira oz. nadzora pisarniške hierarhije prav tako koncept, ki le skozi mnoge težave in napreznja naletí na kakršnokoli razumevanje.

Živimo v družbi, v kateri proizvodnja temelji predvsem na pisarniških dejavnostih mezdnih delavcev in delavk (oglaševanje, svetovanje, varnost, finančne transakcije ipd.) katerih rezultate je težko šteti. Problem težavnosti štetja se rešuje s procesom pisarniškega povprečenja in pritiskom podrejanja. Smisel vsega početja pa narekujejo šefi, kateri sami niso nič manj ujeti v ta abstrakten in od-tujen svet. V takem okolju je kreativnost, ne glede na propagandne slogane, prej motnja kot vrednota.

Oziroma pride do izraza predvsem kot iznajdljivost posameznikov iz vrhnje plasti šefov pri izigravanju sistema.

Vprašanje je, če obstaja sploh še kdo, ki se ne strinja, da se celostno gledano težave v zadnjih letih le kopicijo, odgovori oz. vizije kako jih razrešiti pa so umanjkali. Pot iz take situacije je pač možna le skozi veliko mero ustvarjalnosti in inovacij. Nujni pogoj za ustvarjalnost in inovativnost pa sta sposobnost in možnost neodvisnega mišljenja in delovanja. K vzpostavljanju takih pogojev si prizadeva tudi Art središče.

Policijski trak: Art središče
Fotokolaž: Aljaž Vindiš

London bricks

Simon Plestenjak: Okrog 17.000 ljudi v Londonu jemlje stanovanjsko politiko v svoje roke. Skvotajo v zapuščenih hišah, pubih, praznih vilah, neuporabljenih pisarnah, bivših knjižnicah, internatih, šolah ... V mestu je več kot 80.000 praznih stavb. Življenje brez najemnine pa ni ravno zastonj. Plačuje se s selitvami, izgoni in večnim iskanjem.

1. Kritika

Čeprav se zdi, da v času, ko se na številnih univerzah širom globalnega univerzuma godijo raznovrstni študentski in družbeni boji – za: emancipacijo oziroma avtonomijo univerze ter svobodnejši dostop do izobraževanja in produkcije znanja – tudi v dolinah šentflorjanskih karbrenči od nekakšnih študentskih problemov, pa je stanje precej klavrno, da ne rečemo celo mirno. Boj v starih in zlajnanih refrenih, držanje privilegiranih položajev in medijsko pisunstvo, ki v svoji kritični funkciji pudlja čuvaja demokracije ne vidi dlje od konca pisarniškega hodnika. Če se dandanes vse bolj dozdeva, da pri kritiki najprej potrebujemo kritiko kritike, nas bo verjetno sama zgodovina kmalu postavila pred naslednjo dilemo: ali iz kritičnih ust obrisati vso pajčevino ali jih preprosto zapreti.

2. Institucija

Kakorkoli že, to hkrati tudi pomeni, da bo potrebno zagristi tako v gnilo jabolko študentskega organiziranja kot v gnilo hruško študentskega dela. Vendar pa to ni (le) stvar (dobrega) okusa, marveč (tudi) načina ugriza. Ne jezik, ampak zobje. Brušenje jezika, ki so ga določeni mediji pod sumljivim naključjem (!) opravili ravno v času odigravanja partij med vlado in ŠOS-om ter kakor da so nalleteli na kakšen novum, v samem jedru institucionalnega študentskega organiziranja (šOU) začeli odkrivati klice Zla. Moralizirajočemu govoru (določitev Dobrega in Zlega), ki naj bi se imenoval kritika, so se takoj prilepili še slinasti apetiti stranskih podmladkov (tem je študentsko organiziranje, kakor tudi vsem drugim, svojevrsten politični poligon). Pri tem pa se potem v javnosti spregleda,

da ne govorimo o ničemer drugem kakor le o prevladujočem načinu političnega delovanja. Študentsko organiziranje z vsemi lastnimi institucijami je namreč mini-odsev državno-parlamentarnega. Prav zato je potrebno pod radikalni premislek postaviti ravno institucionalno kot tako; naj se sliši še tako manifestno, pod vprašaj je potrebno postaviti sam sistem. Povedano tudi drugače: zakaj ne bi ravno študentje kot specifična družbena skupina sestavili progresivno politično ureditev, ki po možnosti ne bi temeljila na striktno vertikalnem načinu odločanja? Že na prvi pogled lahko rečemo, da je potrebno premislek o študentskem organiziranju v Sloveniji dvojno vpeti: najprej zgodovinsko (moment tranzicije in preobrazbe oziroma cepitve civilne družbe z Zvezo socialistične mladine kot predhodnico šOU vred) in potem tudi v smislu delovanja okostenelih političnih institucij v današnjem času. Ključnost tranzicije je pomembna tudi v tem, da v obzir vzamemo dejstvo, da od študentskega organiziranja eksistenčno ni odvisna samo publikacija, ki jo držite v rokah – in kot se v teh časih malce pozablja, je bila tudi v preteklosti – marveč tudi množstvo drugih progresivnih iniciativ in ustanov. Kar pa ne pomeni, da je vseeno, kako delujejo specifične raznih nepotrebnih nepremičnin, svetovanje, oglaševanje (Hribar) ali PR niso problematične samo zaradi stroškov, pač pa tudi v tem, da simptomatično kažejo na način, kako delujejo politične institucije: hitropotezno upravljanje z lastnim budžetom, investiranje, prerazporejanje itn. Če rečemo konkretno: menedžerski posli nimajo nobene veze s predstavljanjem naše, študentske volje.

3. Delo

Pred kratkim so nas kot kontraofenziva vladnega posega v krčenje študentskih pravic pričakali propagandni letaki in nam povedali, da se kali tista študentska sreča, ki nam jo zavida skorajda cela Evropa. Z drugimi besedami: presahnil naj bi srečen občutek slehernega študenta, ko lahko za potrebe, da bi sploh prisostvoval(a) v študijskem procesu, za tri evre na uro opravlja delo, za katerega se ne izobražuje. Skratka, borba proti naslednji etapi vse bolj neoliberalnih posegov iz Gregorčičeve, zakona o malem delu. Slednji je resna grožnja socialnemu položaju študirajočih, obenem pa preko fleksibilizacije in omejevanja v svoja žrela poteguje še druge družbene skupine – brezposelne in upokoјence. Ravno zaradi tega ne gre zaklinjati staro pravdo, študentsko delo, pač pa misel odpreti v smer položaja študentov (in drugih skupin) znotraj problematike (študentskega) dela. Javna debata gre sedaj v smeri dialektičnega ping-ponga med študentskim in malim delom, medtem ko je glavnina problema drugje. Na kratko, samo za okus, to pomeni, da je nemara čas, da se jasno artikulirajo izkoriščevalski elementi študentskega dela, poleg tega pa, da se ozavemo pozicije študentov kot posebnega »delavskega razreda«. Zahteva in potreba po več štipendijah, poleg tega pa tudi večji priliv iz študentskega dela v štipendijski sklad ter vsaj do zdaj popolnoma odsotno opozorilo na zajedavstvo študentskih servisov, ne pa borba za staro pravdo. Morilski pohod malega dela ne bomo uničili z več (študentskega) dela, ampak ravno z njegovo (začasno) prekinitvijo. Morda je čas za nemišljeno – za splošni štrajk študentskega dela.

— **Robert Bobnič**

Lik in delo študenta

Čutimo odgovornost za dobo v kateri živimo! O nekaterih naših problemih. Študenti stopamo v javno politično življenje! Zahtevamo, da nas zakon bolj upošteva! Hočemo in moramo soodločati! Zaostrimo politični kriterij. Ali smo na pravi poti? Malo razprav o velikih problemih! Se naš intelektualec ne more vključiti v življenjski ritem? Naše delo mora biti popolno in brez površnosti! Trst je naš, zlepa ali zgrda, naša pest je trda!

Anej Korsika: Lansko poletje sem nekaj tednov preživel v Narodni in univerzitetni knjižnici in se trudil razumeti, kakšna je narava zveri, ki sliši na ime Tribuna. Arheološko štetkanje arhiva je bilo bistveno bolj vznemirljivo in zabavno, kot se zdi na prvi pogled. Prvi spontani zaključek se je glasil: Študentje so bili prava progresivna sila! Poglejte si gesla, navedena zgoraj, zapisana so bila na naslovnicah Tribune, s katerimi so pisci srborito in brezkompromisno nagovarjali študente že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Tržaška kriza, zasedba Filozofske fakultete in vrenje civilno družbenega kotla konec osemdesetih predstavljajo zgolj nekaj mejnikov generacij, ki so znale razumeti in začituti družbene probleme ter nanje odreagirati. Drugi spontani zaključek bi bil: Naša generacija ni dorasla izzivom svojega časa ...

Anej Korsika, 1967. Leta 1967 je bil predsednik študentskega odbora, ki je zahteval odločitev o razpisu za izbor predsednika študentskega sveta.

Lansko poletje sem nekaj tednov preživel v Narodni in univerzitetni knjižnici ter se trudil razumeti, kakšna je narava zveri, ki sliši na ime Tribuna. Arheološko ščetkanje arhiva je bilo dejansko bistveno bolj vznemirljivo in zabavno, kot se to zdelo na prvi pogled. Prvi spontani zaključek se je glasil: »Študentje so bili prava progresivna sila!« Poglejte si gesla, navedena v prvem odstavku, zapisana so bila na naslovnicah Tribune in z njimi so pisci srborito in brezkompromisno nagovarjali študente že v petdesetih letih prejšnjega stoletja. Tržaška kriza, zasedba filozofske fakultete in seveda vrenje civilno družbenega kotla konec osemdesetih predstavljajo zgolj nekaj mejnikov generacij, ki so znale razumeti in začituti družbene probleme ter nanje odreagirati. Drugi spontani zaključek bi bil: »Naša generacija ni dorasla izzivom svojega časa ...«

Takšen sklep se med vrstičami potegne vsakič, ko se danes govori o »veličastni« preteklosti študentskih bojev. A bodimo neizprosni, kako veličastno je vse skupaj dejansko bilo? Dva velika mejnika študentskega organiziranja in bojev zadnjih petdesetih let, maj 68 in konica osemdesetih let, sta propadla projekta. Zahteve maja se niso uresničile, celo več, kapitalizem jih je uspešno prebavil in inkorporiral. Naredimo miselni eksperiment in si predstavljamo gorečega revolucionarja teh prelomnih trenutkov ... Udejestvuje se v praktičnih bojih, tovariše poziva k revolucionarnemu uporu, na demonstracijah se spopada s policisti. Ob vsem tem pa ne zanemarja niti teorije in strastno požira dela Marxa in Hegla. Vendar v resnici ne gre za izmišljenega posameznika, temveč za konkretno osebo, ki živi še danes in je precej dobro poznana. Govorimo o Joschki Fischerju, Človeku, ki je po svoji uporniški mladosti doživel politično metamorfozo in postal okoljski kasneje pa še dolgoletni zunanji minister Zvezne republike Nemčije. Je sploh potrebno izpostavljati slovenske paralele s konca osemdesetih? Je imel stari Churchill prav, ko je dejal: »Nor je, kdor do 25. leta ni revolucionar, in še večji norec je, kdor po 25. letu ostane revolucionar?« Absolutno ne!

Zgodovina študentskega gibanja je v prvi vrsti politično vprašanje, ki pove več o nas samih kot o nekdanjih upornikih. Je vprašanje razmerja sil med akterji takratnih uporov, ki so danes nosilci moči, in nami, ki smo danes študentje. Med tistimi, ki nam o uporih predavajo, odločajo na

kot družbo znanja. Je zgolj še ena faza v reprodukciji odnosov, ki v tej družbi obstajajo. Stvari ne spreminjajo, temveč probleme s svojim nekritičnim in nereflektiranim odnosom še poglablja. Že zaradi samega ustroja svojega delovanja univerza ni sposobna žive kritične misli, ki bi lahko kaj spremenila. Na univerzi se lahko učimo o vseh mogočih kritičnih teorijah, gledamo dokumentarce, imamo bralne krožke, ampak vse naštetje je preučevanje mrtvih kadavrov. Prava vednost in misel družbenega upora se skriva onkraj univerzitetnih zidov. Dober primer družbe znanja ne najdemo na univerzi, temveč v socialnih centrih in avtonomnih conah, o katerih pišemo v tej cifri. V vseh tistih prostovoljnih društvih in organizacijah, ki živijo zaradi ideje same. Ne zaradi reprodukcije, temveč zaradi produkcije in ustvarjanja novih idej. To so vse tiste iniciative, ki kljubujejo veletoku političnih in ekonomskih interesov ter iščejo nove poti.

Ko govorimo o študentih, moramo doseči samorazumevanje tega, da smo v resnici mi sami tisti, ki se moramo prepoznati kot politične subjekte, radikalno pretresti družbene odnose in začeti ustvarjati nove. Étienne De La Boétie že v 15. stoletju v svoji razpravi o prostovoljnem suženjstvu ugotavlja, da lahko vsaka oblast funkcionira zgolj ob tihem pristanku svojih podložnikov. Zanimiva, morda malce naivna misel, ki pa vsekakor navdihuje še danes. Jedro njegovega argumenta pa je vendarle racionalno in lahko predstavlja spodbudno točko novega razmisleka in začetka upora.

V smislu etimološkega razumevanja politike, kot nečesa čemur je imanentno množstvo, je dejansko lahko splošno sprejeta zgolj tista ideja, ki ima množični pristanek. Na tem mestu zavestno odmislimo vse tiste vzroke, ki skozi zgodovino povzročajo vladavino idej, ki objektivno gledano koristijo le manjšini in so na škodo večine.

Raje preidimo na razmišljanje o tem, kaj je nujni predpogoj družbene spremembe. Vsekakor je eden ključnih elementov tudi dovolj velika kritična masa ljudi, ki se zoperstavi lastnemu družbenemu položaju in terja radikalne družbene spremembe.

V takšnih trenutkih se lahko odpre polje boja v najširšem smislu in takrat je čas, da si vzamemo pravico do mišljenja utopij, o tem, kakšno družbo si dejansko želimo. Takrat lahko kričimo, smo artikulirani, se spogledujemo z barbarstvom, se lotimo neizprosne kritike vseh avtoritet, tudi tistih,

Anej Korsika, 1967. Leta 1967 je bil predsednik študentskega odbora, ki je zahteval odločitev o razpisu za izbor predsednika študentskega sveta.

Zgodovina študentskega gibanja je v prvi vrsti politično vprašanje, ki pove več o nas samih kot o nekdanjih upornikih. Je vprašanje razmerja sil med akterji takratnih uporov, ki so danes nosilci moči, in nami, ki smo danes študentje. Med tistimi, ki nam o uporih predavajo, odločajo na sejah upravnih odborov in vodijo medijsko politiko. Med nami, ki imamo na predavanjih obvezno prisotnost, smo kot živina, ki na trgu delovne sile čaka na zakol in ji vsakodnevno servirajo novo dozo medijskih izbljuvkov. Zgodovina študentskega gibanja je izumljena tradicija, ki nikoli ni obstajala, so mokre sanje starih mastodontov, je razbita flaša pira in 10 učbenikov o vsem tem. Kako naj ostanemo zvesti idealom, ki so jih zlorabili njihovi idejni očetje? Dejstvo je, da so tisti, ki so nekoč iskali rešitve, danes postali del problema. Dovolj je lažne solidarnosti, čas je za razkol!

Anej Korsika, 1967. Leta 1967 je bil predsednik študentskega odbora, ki je zahteval odločitev o razpisu za izbor predsednika študentskega sveta.

Če spremeniš to, kar ljudje verjamejo, v bistvu spremeniš svet

Sebastijan Horvat

Eva Kraševc: Njegove predstave, kot so npr. Alamut, Romantične duše, Raztrganci/Učenci in učitelji, Pot v jajce, Pomladno prebujenje in Manifest K, so odlični primeri raznolikosti njegove poetike. Skozi pogled političnega gledališča je verjetno najbolj uspela predelava agitke Mateja Bora Raztrganci z dodanim Brechtovskim podnaslovom Učenci in učitelji, ki jo je premierno predstavil v ključnem trenutku, v času problematične Janševe vlade. Ta predstava je od gledalcev zahtevala opredelitev in konec mlačnega nestrinjanja. Prav s tem se je zapisala v zgodovino. V zadnjem času Horvat še naprej preizkuša različne gledališke forme, v tej sezoni z dvema med seboj izrazito različnima: muzikalom Pomladno prebujenje in performansom Manifest K. Obe vzpostavljata zanimive problematike, v slovenski gledališki prostor prinašata sveže pristope, predvsem pa sta podloženi s politično mislijo.

EVA: Kaj je zate politično gledališče? Ali še vedno zagovarjaš trditev, da je vsakršno ustvarjanje relacije, v kateri se dogaja in nastaja gledališče, družben angažma? **SEBASTJAN:** Delitve na politično in apolitično gledališče dojemam bolj kot marketinške poteze. Zame obstaja eno gledališče in se mi na nek način zdi, da je vsaka gledališka akcija v nekem širšem smislu tudi politično delovanje. V ožjem pomenu, v vulgarnem aspektu besede politično, pa tovrstno gledališče direktno naslavlja en segment političnega, preizprašuje »zapečene« (tudi politične) vrednote, lahko tudi nagovarja k aktivizmu. Gledališče naj bi vedno delovalo kot javna tribuna, to pomeni da ne unificira, ampak deli javno mnenje. Vzpodbuja polarizacijo mnenj in stališč ter sili gledalca k opredelitvi, k angažmaju in pa vsaj k temu, da se gledalec začne spraševati o svoji opredelitvi. Še vedno mislim, da stališča nima vsak, da mnenja vse preradi povzemamo iz medijev, od prijateljev ali iz okolice. Gledališče nam vsake toliko časa zna vreči zrcalno podobo in nas napeljati k misli, da naše stališče morda ni produkt našega mnenja.

EVA: Torej je logična posledica razmisleka in vzpostavitve stališča upor proti obstoječemu stanju. Ali je upor v gledališču še mogoč in če je, na kakšen način in v kakšnem dometu?

SEBASTJAN: Verjetno so minili časi, ko bi gledališče proizvajalo ideje, zaradi katerih bi publika vstala, šla v svet in spremenila družbo. Ali pa, da bi šla ven iz Drame in začela metati kamne v okna parlamenta. Kljub temu pa na nek način seveda verjamem v to, da gledališče lahko spreminja mnenja, stališča in mišljenje ljudi. Če spremeniš to, kar ljudje verjamejo, v bistvu spremeniš svet. In posledično tak človek lahko nekaj spremeni. Nekaj, kar je v njegovem dometu. **EVA:** Vendar pa so dometi zelo ozki.

SEBASTJAN: Ne vem, lahko so tudi zelo veliki. Če v enem momentu umetnost zares funkcioniira, lahko njen boj deluje proti samoumevnosti. Proti temu, da se ves čas pustimo voditi kot ovce. Kar pomeni, da lahko v nekem trenutku rečemo enim, tudi majhnim stvarim »Ne!«. In ni nujno, da so majhne stvari zmeraj tudi nepomembne. Mislim, da ne obstaja samo to metanje kamnov v parlament ali revolucija na način, da greš na ulico in demonstriraš.

EVA: V nekem intervjuju za Mladino (št. 40, 3. 10. 2008) si rekel: »Mene gledališče, ki ni kritično, ne vzburja.« Kaj pa Pomladno prebujenje, ki si ga v tej sezoni delal v Mestnem gledališču ljubljanskem, je to muzikal, skozi katerega je mogoče kritično govoriti o današnjem svetu?

SEBASTJAN: Jaz mislim, da je mogoče. Pri tovrstni formi, kot je muzikal, so vedno možne radikalne ali mehkejšje odločitve. Mi smo se tekom ustvarjanja koncepta odločili, da ne bomo šli v kompletno uničenje muzikala kot eklatantne buržoazne forme, to pomeni, da ne bomo najeli pevcev, ki nimajo posluha,

da se dogajanje ne bo odvijalo za zaveso, ampak da bomo uporabili perfidnejše strategije. Skozi to smo želeli govoriti o našem najrentabilnejšem segmentu publike za kapitalizem, torej o najstnikih – kako se jih kupi in interpelira za neko stvar. To smo poskušali razkrivati s subtilnejšimi strategijami. Zdaj je seveda vprašanje, če smo uspeli ali ne, ter v kolikšni meri je to za nekatere le še ena zabava, ampak – znotraj te forme muzikala nas je zanimalo na luciden način preizpraševati formo samo. Ostali smo v risu muzikala, znotraj forme pa smo se do materiala obnašali kot do umetnosti, kot da sploh ni namenjen učinku, uspehu in denarju, ampak temu, da z njim nekaj povemo, postavimo kaj pod vprašaj, da se odprejo neke težje teme in vzpostavijo paradoksi znotraj našega časa. **EVA:** Zdi se, da se političnost v Pomladnem prebujenju diagnosticira posredno. Gledališče je zdaj namreč zaradi dominacije množičnih in novih medijev soočeno z radikalno spremembo političnega. Nemški gledališki teoretik Hans Thies Lehmann pravi: »Gledališče pravzaprav ne postane politično z neposredno tematizacijo političnega, temveč z implicitno vsebino svojega načina predstavljanja«.

SEBASTJAN: S to definicijo se zelo strinjam. Zame je politično gledališče tisto, ki spreminja kod gledanja. To pomeni, da ne pristaja na stalno ekonomijo gledališkega procesa in pogleda kot takega. Torej, na buržoazen pogled gledalca v temi, ki čaka razkrcenih nog, da se mu razkrije nek čuten užitek, ki zapolnjuje njegove površinsko čutne potrebe.

EVA: Zanimivo se mi zdi, da se vsaka tvoja predstava na čisto samosvoj način, z drugačnim kodom in drugo formo ukvarja z zastavljenimi temami, vendar pa se v ozadju vedno občuti političnost. Kako torej klasične režijske metode političnega gledališča (Brechtovo epsko gledališče npr.) vključuješ v svoje prijeme režiranja, usmerjanja gledalčevega pogleda?

SEBASTJAN: Na zelo različne načine. Moja najljubša dramatika sta Brecht in Beckett, pa njunih del ne uprizarjam, ampak od njiju raje jemljem ideje, atmosfere, misli, strategije, dramaturgijo, sliko sveta, pogled na gledališče in umetnost, ne pa njunih tekstov. Wedekindovo Pomladno prebujenje je z mišljenjem o gledališču, radikalno kritičnostjo do družbe, preizpraševanjem temeljnih vrednot družbe in tudi z zanimivo dramaturgijo (kadriranje, preskoki, razlomljena zgodba, montaža, filmski način razmišljanja) zelo ekspliciten predhodnik Brechta. Kljub temu da so zgodbo muzikala ameriški avtorji spolirali, se še vedno čuti ekspresionistični duh in prisotnost potujitvene brechtijanskosti z dodajanjem songov. V drugem delu se bend ukinja, petje se transformira, vpeljuje se narodne pesmi – decentno in subtilno se nekaj prelomi v vsebinskem smislu. Na tej decentni ravni je verjetno prisoten vpliv Brechta, ta kot eden prvih poleg umetnosti igralca, ki bistveno vpliva na režijo, izpostavi še umetnost gledalca in to je tisto,

kar naenkrat postane glavna estetska predpostavka za novo gledališče – ne več igralec, temveč gledalec. **EVA:** V tvoji zadnji predstavi Manifest K se zgodi bistven premik ravno z gledalcem. Pri tem projektu ne gre več za zgolj pogled gledalca, ampak se gledalec spremeni v (so)udeleženca, na samem dogodku, pusti tako nekatere svoje osebne podatke kot tudi intimen predmet finančne oz. čustvene vrednosti, kar postavlja vprašanje, kako politično je gledališče, ki je zasnovano na podlagi izkustva?

SEBASTJAN: To je bistveno. Že od samega začetka projekta smo se spraševali o tej ponovni oživitvi Komunističnega manifesta v Sloveniji, ki je s tem dvojnimi ponatisom postal tako rekoč izredno uspešen prodajni artikel. Kaj sploh narediti z njim? A je dovolj, če ga samo beremo, interpretiramo in uprizorimo kot tekst? Prišli smo seveda do tega, da je verjetno treba te procese, o katerih govorita Marx in Engels, prenesti na nivo gledališke predstave. Pogledati na samo ekonomijo gledališke predstave in jo postaviti pod vprašaj. To pomeni: kot gledalec prideš na predstavo, plačaš (ali dobiš gratis) karto, čutiš, da si moral nekaj narediti in potem greš načeloma vedno v temo, kjer sediš pri miru in se drugi gibljejo in delajo. Nas pa je zanimalo, kako obrniti in preizprašati ekonomijo gledališke komunikacije, saj kapitalizem deluje tako rekoč na vseh nivojih. Ta družbenopolitični sistem, v katerem živimo, deluje na vseh nivojih. Deluje v umetnosti, ki se mu lahko upira, ni pa imuna nanj. Tudi razmerja med ljudmi, ljubezen, družina, zakon, vse je podvrženo temu istemu, kapitalističnemu, družbenemu razmerju. Mogoče smo želeli znotraj gledališke predstave izpostaviti ravno ta segment – kako obstoječa razmerja niso nič naravnega in se lahko vse spremeni. V predstavi mi plačamo gledalce, ti postanejo mezdni delavci, ki sledijo našim navodilom, podpisajo pogodbo, ki jih zavezuje k določenim stvarim in z lahkoto tudi sprejmejo denar. Skratka, kako izkusiti glavne postavke komunističnega manifesta na lastni koži: kako se moraš v enem trenutku dotikati sočloveka, ga gledati v oči; Manifest K obravnava vprašanja od telesnih bližinj, zasebne lastnine do vprašanja raznih segregacij, razlik med ljudmi. Komunistični Manifest smo postavili na način, na katerega v predgovoru k tej reči izdaj, opozorijo v svojih komentarjih Žižek in Dolar, namreč kot alternativno današnjemu svetu. To stanje, v katerem živimo, ni do skrajnosti naravno, najboljšje in edino mogoče.

EVA: A pa ni ta alternativa pravzaprav utopija – utopična želja po skupnosti v družbi individualistov, ko udeleženci ganljivo doživeto pojejo Lennonovo »Imagine«.

SEBASTJAN: Komunistični manifest ni recept, čeprav nekaj stvari in knjigi res deluje kot kuharski recept – kako narediti komunizem. Vendar smo že ugotovili, da ne funkcioniira in da stvari ne moremo delati

kot po receptu. Treba se jih je lotiti pametneje, jih postaviti pod vprašaj, pogledati drugače. Verjamem, da komunizem v tej skrajni, utopični varianti danes res ni mogoč, ampak to še vedno ne pomeni, da je ta svet, v katerem živimo, najljubši in najboljši ter da se ga ne da spremeniti na bolje. Mislim, da vsaka nostalgija v bistvu boli, da je pravzaprav bedasta in če nas Komunistični manifest česa uči, nas uči gledati naprej. Ta realizacija socialističnih držav nas kljub veliko pozitivnim stranem ne sme frustrirati. Moramo gledati naprej. Ne gre zdaj za to, da bi zdaj morali to ponoviti in se vrniti nazaj.

EVA: Kateri je tvoj najljubši del Komunističnega manifesta in najljubši del gledališkega dogodka Manifest K?

SEBASTJAN: Verjetno mi je najljubši prvi razdelek Komunističnega manifesta, ki z neko misijonarsko sposobnostjo analizira globalizacijo in kapitalizem ter lucidno opisuje sposobnost kapitalizma, da se vedno znova regenerira in svoje lastne napake obrača v svoj prid. Kaj je moj najljubši del v Manifestu K, pa je težko povedati, ker se je pred začetkom dela zgodil zanimiv premik. Ko smo začeli, sem izrazil željo, da naj se hierarhija med povabljenimi sodelavci (asistentka režije, dramaturginja, asistent scenografije, plesalka, igralci) nanovo vzpostavi. Postavili smo se ob ravnalovko – vsak je lahko komentiral kogarkoli in karkoli, vse se je postavljalo v tribuno, tako da smo tudi prizore, ki so v predstavi, izbirali skupinsko in tudi jaz nastopam v njih. Ves čas sem delal skupaj z njimi, nisem imel pogleda od zunaj in tako nisem v poziciji, da bi lahko vrednotil.

EVA: Si kdaj razmišljal o gledališki obliki gverilskega gledališča?

SEBASTJAN: Eden izmed mojih idolov je tudi Augusto Boal in njegovo gledališče je usmerjeno ravno v to, npr. v zakonodajni teater. Preko gledališča je predlagal nove zakone v parlament. Boal postavlja gledališče kot prostor neke zelo konkretne akcije. Mislim, da je gledališče presečišče različnih umetnosti in družbenih dejavnosti. Gledališče išče svoje mesto med trdnimi tlemi, neko realnostjo in metafiziko, božanskostjo. Ves čas poudarjam, da se umetnost mora spustiti na tla, a vedno bolj, ko tiščim k tlom, me helij božanskega, svetega usmerja proti nebu. Brez tega pa tudi ne gre, brez tega lahko napišem članek, ustanovim politično stranko ali se grem čisti aktivizem. **EVA:** Kakšne želje in načrte pa imaš za naprej?

SEBASTJAN: Za začetek si jemljem malo daljšo pavzo. Šele konec leta bom z Jakobom Rudo nadaljeval niz Cankarjev, v E. P. I. centru de Sadovo Filozofijo v budorju, v Mariboru pa bom kasneje delal Paradoks o igralcu Denisa Diderota.

Portret: Nada Mihajlovič
Fotokolaž: Luka Seme

Delitve na politično in apolitično gledališče dojemam bolj kot marketinške poteze.

	SLOV. PISATELJ VITAN	MESTO V NIGERIJ	PSIHOLOŠKA VEDA	1. IN 15. ČRKA	THEODOR DAUBLER	TEBANSKI KRALJ	HLOD ZA PREDLAVO	OPIS POTI	HRVAŠKA PEVKA		GYULA ILLYES	PRVA HRVAŠKA OPERA	NEMŠKO PODJETJE		SEDEŽ BOGOV	OČIŠČENJE	OTOK JAPON. MORJA	SISTEM PISNIH ZNAKOV		MEDMET NAVELIČANOSTI	SOLMI-ZACIJSKI ZLOG	POVRŠINSKA ENOTA	LUČAJ	STAR GERMAN		
ORJAŠKI LENIVEC				2C					ITALJ. ČLEN MATJAŽ TANKO				STRELSKI JAREK						PEVEC BRYAN							
ODSTRANITEV SLEPIČA													ISLAND. VULKAN EUGENE ORMANDY	11B					VIDOV PLES		14A					
ITAL. SKLADAT. LEONARDO					NORV. SMUČAR LASSE	VERNIK KRAJ PRI KRŠKEM				VNETJE ŽILNICE IZPUŠČAJ									BAJKA	GLINA	ŽIVEC	TYLER STEVE REKA J. AMERIKE				
		POMOČNIK OFICIRJA V JUGO. DAKTILOGRAF BELGIJSKI POLITIK		4A				15A	REKA V SIBIRIJI VODJA HRVATOV			STARA MAMA AFRIŠKA MUHA					AMON. SPOJINE ISTVAN LANG						UMETNIŠKA SMER	JODOVA SPOJINA		
ATOMSKO JEDRO TRITIJ							RASNA TEORIJA						10B	FRIKSOVO KRZNO DA										12B		
UMETNIK LAHKOT. ŽIVLJENJA						ILJA EREN-BURG	IZPAD LAS						16A				ŽENSKI PRINCIP	BLAZI-NJAK IZ ORIENTA	VOJAŠKA ENOTA	NACION. STRANKA V EGIPTU		5A				
	VIOLINA RUDOLF LABAN						KOS DEBLA OVINEK, ZAVOJ				NEMŠKA PEVKA EGIPT. FARAON				PRETAKA-NJE SOLZ							ŽIVALSKI VRT POSTDAM. DVOREC				
RUSKI PESNIK KONDRATIJ							MESTO NA KRIMU RAČUN-STVO					3. IN 15. ČRKA	VNETJE AORTE		IGRALKA RINA					JADRALNA DESKA ANGL. HUMANIST						
ITALIJ. POLITIK GIOVANNI				1B			OBSE-ŽNOST GOMOLJ. ZELIKA					1C			STILNA OBLIKOVANOST	PREDPIS MOŠTVO							MILOŠ OBILIČ METANJE PUŠČIC			
	RADŽIV GANDHI VPRAŠANJE PO OSEBI				LIČNA KOST	MIČNOST OGNITEV								13A		REČNA VIJUGA NASPROT. RAZUMU										
		IZOLIR. SKUPINA MORALA					2B		RIBO-NURL. KISLINA PETER LOVŠIN			GORSKI VRH NEMŠKI PISATELJ							SLOVESNA PESEM 21. IN 24. ČRKA				3B			
NAVDUŠENI BRALEEC KNJIG									SESTAV BLAGA GRŠKI ARHITEKT							9B				STEWART ROD BRŽ (POGOV.)			MESTO V UKRAJINI	ITAL. PISATELJ UMBERTO		
TRDI IN SIJAJNI MINERALI								18A								KRIŽIŠČE KRATEK PREMOLK							5B			
OSCAR ARIAS			BORZNO PODJETJE PROST. KRIVULJA				NIZOZ. JADRNICNA RIJAVA ŽIVAL				STARI VEK SLIKAR-SKA SMER						PROŽNOST		RDEČELA-SEC MEDENA ROSA							
	AM. GLED. SKUPINA ROPAR	4B				REVVIJA 3000			THEODOR ADORNO SPRE-TNOST			PREB. NIZOZEM. FRANC. SATELIT										JAPONSKA IGRA MERSKA ENOTA				
AŠKERČEVA PESEM					LETOV. NA KRKU TOLOVAJ							HLINJENJE PEVEC VICIOUS			12A								7C	ARISTOFANOVA KOMEDIJA		
ZNOJ					PREDGRŠKI BOG							6A		INDIJSKI FIZIK OBZIRNOST							NAOMI CAMP-BELL	ORGAN VIDA GRŠKI OTOK				
REKA V ITALIJI					MEŠANA SOLATA REKLO				ANT. ŠPA. MESTO INDIJSKI PISATELJ						IZRAEL. PISATELJ AMOS	ARGEN. MESTO KLIC NA POMOČ								11A		
AVSTRIJSKI NOVEC							3C	KRŠČ. POJEM KDOR NE BEDI						13B						ŠTAJER. MESTO KRZNA-RIJA						
	INDIJSKO SVETO MESTO MORSKA RIBA	3A				MESTO OB NILU RIBIŠKA MREŽA							GEOLOŠKA DOBA ERITREJ. PRISTAN.								REKA V FRANCIJI UNIČEVANJE			INGARDEN ROMAN		
ANTIČNO RAČUNALO					8C		HRUP ZADNJICA					1A	AVSTRIJSKI ŠILING (KRAT.)			GRM. RASTJE KRAJ V BELGIJI							7A	OSEBNI ZAJMEK 23. IN 21. ČRKA		
LUIS ADAMIČ			SLOV. ZGO-DOVINAR JANEZ		IZREDEN DAR				8B		MESTO V FRANCIJI GRŠKA ČRKA					OPRAVI-ČILO NIZOZEM. MESTO										
LIKOVNA UMETNOST			IZKORI-ŠČEVALEC		BOGINJA ZEMLJE TEKOČA VODA		FRANC. IGRALEC NIZOZEM. REKA				7B					KALNOST								RUSKI KRITIK JULIJ	19. IN 1. ČRKA	
EGIP. BOGINJA NEBA						RAZPAD MESTO V MEHIKI									ASOCIAC. V. DRŽAV AVANS								6C	VULKAN NA HAVAJIH, MAUNA IŠRAVA TAKUBOTU		
GRŠKI JUNAK							BODEČ PLEVEL				MRAČNE GRŠKE BOGINJE			NAJMANJ. CELINA DONENJE												
STRUP. GOZDNA RASTLINA				10A			IME PRE-BIVALCA IZOLATOR						TRILČEK V GLASBI	9A					MADŽAR. SLAVIST OSZKAR					2A		SISTEM CEVI
ČASTILEC							ŠPANSKI RADIO OBRT (FR.)						RAZLIČ. SAMOGL. KRASILNA TEHNIKA			ŽELODČNI ENCIM	HUDOBIJA	POD						6. IN 16. ČRKA CD		
TOVARNA PIJAČ V MIRNI						ZNIŽAN TON A		LETOV. V BUDVI MESTO V ITALIJI							13. IN 24. ČRKA BOB MAR-LEY			VINKO JELIČ UKRAJIN. PESNIK					RAČUN. KRMI-LJENE (KRAT.)			
	DREVESNA ŽABA RIŽEVO ŽGANJE	IVAN LAH				BIOLOG. ALENKA AM. SKU-PINA			6B	EDEN			PANAMSKI SREBRNIK FENIČAN. BOGINJA										NAIVNEŽ, JEAN HLAPEC (ARAB.)			
OROŽJE ZA IZSTRELITEV RAKET									NOVA GORICA			MEHIŠKI PISATELJ VRBA														
ERAZEM ROTTERDAMSKI	17A		STALIN-GRAD KITAJSKO LJUDSTVO								PRAOČE JONCEV 1. IN 7. ČRKA														4C	
MLAD GOZD					ITALJ. PRESTIŽ. ZNAMKA														FRANC. SLIKAR JACQUES					LATINSKI PREDLOG		
ALPSKE SANI									KOČIJA ZA IZLETE						8A											